

ZA HRVATSKU VLADAVINE PRAVA

OSVRT PLATFORME 112 NA PROCES I SADRŽAJ POSILIJEIZBORNIH PREGOVORA

Zagreb, 4. prosinca 2015.

UVOD

Uoči parlamentarnih izbora u studenom 2015. godine, organizacije civilnog društva okupljene u Platformu 112 predstavile su javnosti i političkim kandidatima svoje predizborne zahtjeve u formi Skenera 112, istaknuvši da od svih koji će ući u Hrvatski sabor nakon ovih izbora očekuju najvišu stopu političke odgovornosti, integriteta i angažmana na promicanju političkog i društvenog dijaloga te donošenje strateških političkih odluka usmjerenih ka općem dobru, uz istinsko uvažavanje različitosti i manjinskih pozicija.

Polazeći od stajališta da su političko odlučivanje te svaka javna politika nužno vrijednosno obojeni te da trebaju težiti što većoj dosljednosti i vrijednosti i ciljeva, Platforma 112 se zalaže za:

- sustavno odbacivanje fašizma, ksenofobije, militarizma i klerikalizma kao fenomena nespojivih s demokracijom;
- unapređenje dosegnutih demokratskih standarda i istinsku provedbu reformi koje donose socioekonomsku sigurnost, jednakost i održivi razvoj u kojem javna dobra i ekonomija služe ljudima, a ne bogaćenju privilegiranih;
- Hrvatsku otvorenu unutar sebe i prema svijetu, koja sve ljude, bez obzira na njihovo podrijetlo i identitete, na to jesu li punopravni građani ili migranti i izbjeglice, prihvaća kakvi jesu, a ne isključuje kao prijetnju, dok sve progresivne nove ideje, poput cirkularne, socijalne i niskouglične ekonomije ne doživljava kao tlapnju, već kao stvarnu priliku za razvoj i blagostanje niza budućih naraštaja;
- djelatnu „nultu toleranciju“ za korupciju, klijentelizam, zakidanje građanskih i medijskih sloboda, kršenje ljudskih prava i diskriminaciju.

Specifični zahtjevi Platforme 112 koje smo uputili potencijalnim obnašateljima vlasti odnose se na (1) razvitak stabilne, odgovorne i demokratske institucije vlasti i jednak pristup pravdi; (2) djelotvornu zaštitu ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije ranjivih skupina u društvu; (3) zaštitu ekonomskih i socijalnih prava te smanjenje socijalne isključenosti građana; (4) zaštitu prirodnih i javnih dobara i (5) doprinos RH prevladavanju političke krize na razini EU.

Nakon izbora Platforma 112 je u svom priopćenju istakla da izborni rezultati pokazuju da građani/ke zahtijevaju jasne politike i hrabrost u provedbi reformi, kao što je i jasno da niti jedna od velikih stranaka ne može više dobivati izbore isključivo na ideološkom dijeljenju glasačkog tijela. Umjesto huškanja, moraju se ponuditi jasni, mjerljivi i provedivi projekti, ali i osobe u koje se može imati barem minimum povjerenja.

Tri tjedna nakon početka pregovora MOST-a s koalicijama Hrvatska raste te Domoljubnom koalicijom, Platforma 112 osvrće se na dosadašnji proces pregovora kao i na njihov sadržaj, temeljem promatranja odjeka pregovora u medijima i analize pregovaračkih zahtjeva MOST-a i pisanih očitovanja obje koalicije koji su objavljeni u javnosti. Ističemo pozitivne i negativne značajke pregovaračkog procesa, analiziramo sukladnost pregovaračkih zahtjeva i očitovanja s ključnim predizbornim zahtjevima Platforme 112 te detektiramo teme kojima se tijekom pregovora dosad nisu bavili, a smatramo ih bitnima za de-

mokratski, održivi razvitak hrvatskog društva. Analiza se temelji na stručnim doprinosima pojedinih članica Platforme 112 (Zelena akcija, GONG, Centar za mirovne studije, Udruga za samozastupanje, Kuća ljudskih prava, B.a.B.e, Documenta) u suradnji sa Savezom samostalnih sindikata Hrvatske. Ovaj kritički osvrt pripremljen je kao podloga za javnu raspravu „Postizborni skener: Što je dogovoreno i s kim?“ koju Platforma 112 organizira u petak, 4. prosinca 2015. od 11 do 13 sati u Europskom domu u Zagrebu s očekivanjem da će to biti prilika za dijalog između građana, aktivista i stručnjaka organizacija civilnog društva i predstavnika svih triju pregovaračkih strana.

OSVRT NA PREGOVARAČKI PROCES

Pozitivne značajke pregovaračkog procesa

Smatramo velikim pomakom u kvaliteti političkog dijaloga što se po **prvi put nakon izbora vodi politička rasprava na najvišoj razini** o sadržaju javnih politika, s fokusom na reformske prioritete, a ne na podjelu funkcija. Istodobno, **proces pregovora događa se strukturirano unutar ustavnog roka** tako da kritike o dugotrajnosti smatramo neutemeljenima. U tom smislu, **pregovarački proces je kvalitetniji u komunikacijskom i sadržajnom pogledu negoli sama izborna kampanja, ali i prethodni postizborni pregovori**. Naime, politički akteri, doduše bilateralno (MOST sa svakom od vodeće dvije koalicije) vode politički dijalog i deliberiraju o javnim politikama, što su nedvojbeno ključni pokazatelji zrele demokracije, za što se u svojem predizbornom manifestu zalaže Platforma 112. Smatramo iskorakom prema ozbiljnom razmatranju sadržaja javnih politika pisana očitovanja obje koalicije na zahtjeve MOST-a koja uključuju i obrazloženja stava o velikoj većini pojedinačnih mjera.

Smatramo **vrijednim i dobrodošlim što se kroz pregovarački proces javne politike de facto politiziraju** pa makar to nije bila namjera inicijatora ovakvih pregovora (MOST-a) jer o njihovom sadržaju i načinima ostvarenja raspravljaju ključni politički akteri, a ne samo birokrati i eksperti! Time se povećava šansa za veću političku odgovornost te za kvalitetu i rezultate provedbe javnih politika.

Posebno nam je drago što **nacionalistički, ksenofobni isključujući diskurs i pozivanje na nasljeđe ratova odnosno potenciranje podjela na ustaše i partizane ne dobiva prostor u pregovorima**, baš kao što su birači dali manje povjerenje onim opcijama koje su u kampanji igrale na tu kartu, pa čak i aludirale na ustaštvo, poput korištenja simbolike crnih košulja (HDSSB).

Negativne značajke pregovaračkog procesa

Uz viziju kakvo društvo NE želimo – što je MOST artikulirao tijekom izborne kampanje – u pregovorima je ključno definirati kakvo društvo želimo i kako ćemo do njega stići, što zahtijeva definiranje ne samo mjera već ponajviše ciljeva, smjera i vrijednosnih i teorijskih postavki politika. Stoga smatramo **ne-realnim pa čak i rizičnim MOST-ovo odbijanje razgovora o ideološkim pitanjima**. Naime, svaka javna politika, uključujući i tehnokratske pristupe, je ujedno i vrijednosno obojena i politična jer počiva na nekoj teoriji društvene promjene i političkog djelovanja, što sve zajedno zovemo političkom ideologijom. Primjerice, zalaganje za otvorene granice prema izbjeglicama je ideološki obojeno, kao i zalaganje za

militarizaciju granica, a isti je slučaj i sa zalaganjem za kontrolu javnog duga smanjenjem opsega javnog sektora ili pak povećanjem javnih ulaganja razvoj u svrhu povećanja prihoda. Od toga ne treba bježati, već se o ideološkim i vrijednosnim postavkama reformi svakako treba raspravljati, inače se riskira nekoherentnost javnih politika.

U pregovaračkom procesu **fokus je stavljen na operativnu razinu, što je s jedne strane dobro jer jamči fokus na provedbe, no s druge strane imamo dojam da se od drveća ne vidi šuma odnosno strateški smjer reformi.**

Posebno nas zabrinjava što se, koliko smo informirani, u **pregovorima ne raspravlja o konstrukciji proračuna za 2016. godinu** – gdje će se stavke povećavati, gdje smanjivati, kako će se upravljati javnim dugom, osigurati sredstva za naplatu kredita, te ispuniti ciljeve zacrtane Europskim semestrom i Procedurom prekomjernog deficita, a upravo je proračun centralni alat za postizanje reformskih ciljeva te nas stoga *zanimaju o čemu su točno strane u pregovorima razgovarale i dogovorile oko proračunske politike.*

Nadalje, čini se da se **u pregovorima ne razgovara o osobama koji bi trebale voditi resore odnosno provoditi reforme.** Dok se to u medijima čak i pozdravlja kao izostanak razgovora o “foteljama” smatrao nužnim da se paralelno s razgovorom o sadržaju razgovara o ljudima i njihovim kompetencijama, jer **o kvaliteti političkog vodstva i stručnjaka ovisi i kvaliteta reformi.** Zagovaranje vlade stručnjaka mora biti pojašnjeno, ne samo s obzirom na kompetencije potencijalnih ministara, već i njihove političke, kao i vrijednosne orijentacije, budući da, primjerice jedan potencijalni kandidat za ministra koji je istodobno dokazani stručnjak za ekonomiju zalaže za neoliberalni koncept tržišne ekonomije u kojem se država minimalno ili nikako ne upliće, dok recimo drugi potencijalni kandidat za ministra s jednakom razinom stručnosti za ekonomiju možda vjeruje u važnost javnih ulaganja u obrazovanje i povećanje sigurnost i kvalitetu radnih mjesta kao poluga za održivi ekonomski razvoj.

MOST inzistira na vladi nacionalnog jedinstva, što su koalicije odbile odmah na početku pregovora. U tom svjetlu *zanimaju nas koji su sve modeli međustranačke suradnje “na pregovaračkom stolu”* budući da smo uvjereni kako **situacija nije crno-bijela, odnosno da zasigurno ima više mogućih modaliteta formiranja većinske parlamentarne podrške za reforme** – od vremenskog ograničenja vlade nacionalnog jedinstva na početni dio mandata (tzv. reformski start-up) do definiranja široke parlamentarne podrške određenoj vladi (većinskoj ili manjinskoj) za određena reformska područja (kroz reformske paktove/sporazume), itd.

OSVRT NA SADRŽAJ PREGOVORA

1.

Reforma javne uprave i teritorijalni preustroj

Zadovoljni smo što su reforma javne uprave, teritorijalni preustroj i reforma pravosuđa pozicionirane kao ključni reformski zahtjevi. Ipak, što se tiče samih specifičnih mjera, **smatramo da revizija Strategije razvoja javne uprave u načelu nije potrebna**. Ako se reviziju ipak planira provesti, važno je ograničiti rok za reviziju na najviše tri mjeseca od početka mandata nove Vlade, kako proces revizije ne bi služio u svrhu daljnjeg odugovlačenja provedbe ove reforme. U postupak revizije potrebno je uključiti zainteresiranu javnost, socijalne partnere i akademsku zajednicu. Obje se koalicije slažu sa svim zahtjevima MOST-a, no Domoljubna koalicija se ne referira na zahtjev vezan uz Reviziju postojeće Strategije, već nudi „uvid i usuglašavanje“ s njihovim „dokumentom reforme javne uprave“ koji međutim nije bio predstavljen tijekom predizborne kampanje.

Dodatno, u poglavlju „Digitalizacija“, **izrazito nas zabrinjava predloženi pomak na „Novu javnu upravu koja bi usvojila sve elemente korporativnog upravljanja resursima i uslugama“**, budući da se radi o, naročito u kontinentalnoj Evropi, uvelike napuštenom konceptu, jer je praksa pokazala kako je korporativno upravljanje, po svojoj logici usmjereno prvenstveno na ostvarenje profita, a u javnom sektoru donosi povećanje cijena i smanjenje kvalitete javnih usluga za krajnje korisnike. **Smatramo da se javna uprava i javne usluge trebaju rukovoditi načelom maksimizacije društvene koristi za građane što isključuje korporativnu logiku isplativosti i profita.**

Što se tiče zahtjeva vezanih za teritorijalni preustroj, **znakovito je kako Domoljubna koalicija ne daje izravan niječan odgovor na zahtjev za smanjivanjem broja županija te novim regionalnim ustrojem**, no u svom odgovoru govori o potrebi razgraničavanja djelokruga i obaveza jedinica lokalne i regionalne samouprave. Također, poziva se na izradu sveobuhvatne analize postojećeg ustrojstva, iako takve analize postoje (npr. Analiza EIZG iz 2013.) te donošenje strategije teritorijalne reforme. **Iz takvog se odgovora iščitava želja Domoljubne koalicije za zadržavanjem statusa quo.**

2.

Pravosuđe

Prijedlog MOST-a o objedinjavanju DSV-a i DOV-a u jedno tijelo je odbačen od strane Domoljubne koalicije zbog potencijalnog sukoba interesa, dok se Koalicija Hrvatska raste o ovom prijedlogu ne očituje već samo ističe nužnost ustavnih promjena. S druge strane, obje velike koalicije podržavaju snažne izmjene u etičkoj infrastrukturi za pravosuđe. Koalicija Hrvatska raste nedvosmisleno ističe da je za formiranje novog etičkog pravosudnog tijela u kojem bi članstvo imali i vaninstitucionalni dionici.

Razmatrajući ova dva momenta, **GONG kao članica Platforme 112 predlaže kompromisnu verziju za koju mislimo da ostvaruje ciljeve oba zahtjeva, ali je ujedno u skladu sa stajalištima triju ključnih političkih opcija**. U kompromisnom prijedlogu bi DSV i DOV nastavili sa svojim radom u okviru

trenutno propisanih ovlasti, no formiralo bi se novo zasebno etičko tijelo za pravosuđe koje bi provodilo nadzor nad primjenom novih kodeksa ponašanja sudaca i državnih odvjetnika. Ovo tijelo bi imalo širok krug osoba izvan pravosuđa i u prvom redu bi se bavilo pitanjima etike, integriteta i povjerenja javnosti, dok bi postupak imenovanja sudaca i državnih odvjetnika, sankcioniranja, i sl. i nadalje spadao u isključive ovlasti DSV-a i DOV-a. Ovakvo tijelo bi ujedno postalo i javni forum na kojem bi se mogla otvoriti i voditi javna rasprava o svim problemima u pravosuđu – ovakav institucionalni javni forum za pravosuđe trenutno ne postoji.

Posebno nas brine što se u pregovorima ne spominje značaj učinkovitijih istraga i procesuiranje ratnih zločina, rješavanje sudbine nestalih, reguliranje prava svih civilnih žrtava rata i osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava.

3.

Antikorupcija

Vezano uz jačanje sustava za ostvarenje prava na pristup informacijama, čemu je MOST posvetio dužnu pažnju u svojim zahtjevima, **obje koalicije nedvosmisleno podržavaju zahtjev da se poveća proračun Ureda Povjerenice, odnosno da se taj Ured adekvatno kapacitira, što je u skladu sa zahtjevom Platforme 112.** Međutim, **niti jedna od koalicija ne daje jasnu podršku zahtjevima MOST-a za tražene izmjene Zakona o pravu na pristup informacija koje se u skladu sa zahtjevima Platforme 112,** u smjeru vraćanja nedavno ukinutih sankcija, te ponovnu uspostavu isključive odgovornosti čelnika tijela javne vlasti za kršenje ustavnog prava građana na pristup informacijama. Domoljubna koalicija ističe da je potrebno napraviti analizu učinaka postojećih zakona, dok Koalicija Hrvatska raste ističe kao problematičan zahtjev o isključivoj odgovornosti čelnika. **Koalicija Hrvatska raste jasno ističe da je spremna podržati zahtjev MOST-a za izmjenama Zakona o tajnosti podataka** kojim bi se taj zakon uskladio sa ZPPI-jem i time dodatno potvrdila ovlast Povjerenice za informiranje da naredi objavu klasificiranih podataka, koja je u ovom trenutku upitna zbog pravne kolizije ovih dvaju zakona koji utječu na presude visokih upravnih sudova. **Domoljubna koalicija nije dala podršku ovom zahtjevu i pristaje samo na ocjenu učinaka postojećih zakona.**

Što se tiče zahtjeva MOST-a za razvojem sustava upravljanja **oko sukoba interesa koji je također u skladu sa zahtjevima Platforme 112, Domoljubna koalicija jasno i nedvosmisleno podržava zahtjev za temeljitom reformom sustava:** I) uspostava Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa kao centralne točke cijelog sustava nadležnog za sve razine vlasti i sve grane vlasti, II) žurno donošenje kodeksa ponašanja hrvatskih zastupnika, članova vlade i zaposlenika ureda predsjednice, III) proširenje popisa državnih dužnosnika na koje se primjenjuje zakon. **Koalicija Hrvatska raste je istaknula da se postojeći pravni okvir treba preispitati, no nisu dali izričitu podršku izmjenama zakona,** kao ni traženom smjeru izmjena zakona – znači, Koalicija Hrvatska raste se nije očitovala o konkretnim zahtjevima koje je Domoljubna koalicija prihvatila. Zanimljivo je primijetiti da se **ni jedna koalicija nije očitovala o zahtjevu da se formira jedinstveno etičko tijelo za nadzor nad provedbom sva tri kodeksa,** s jasnim ovlastima sankcioniranja, te u sastavu u kojem pripadnici političke elite čine manjinu. Pozitivno je i što se i koalicije Domoljubna i Hrvatska raste **zalažu za donošenje zasebnog Zakona o lobiranju,** što traži MOST te je u skladu sa zahtjevom Platforme 112.

Što se tiče upravljanja korupcijskim rizicima u javnoj nabavi, i Domoljubna koalicija i Hrvatska raste spremne su na pokretanje javne rasprave i izmjene Zakona o javnoj nabavi, no nijedna od strana nije izričito podržala proširenje ovlasti DKOM-a kojem su trenutno vezane ruke. Naime, ako DKOM vidi nepravilnosti i korupciju izvan okvira podnesenih žalbenih navoda – moraju se praviti da su slijepi, odnosno nemaju nikakve nema ovlast za daljnja postupanja.

Obje koalicije prepoznaju **probleme koje ističe MOST u (ne)korištenju instituta proširenog oduzimanja imovine** – pravomoćno osuđenim kriminalcima se ne oduzima samo imovina za koju je u postupku utvrđeno da je nelegalno stečena, već i sva druga imovina za koju se ne mogu dati dokazi o legalnom stjecanju.

4.

Demokratski nadzor nad sigurnosno-obavještajnim aparatom

Zadovoljni smo što je **MOST precizirao mjere za povećanje transparentnosti i zaštite ljudskih prava sigurnosno-obavještajnog aparata, što je u skladu sa zahtjevima Platforme 112, no brine nas što je upravo taj cijeli segment predloženih reformi odbijen od strane koalicije Hrvatska raste, a potpuno neadekvatno prihvaćen od strane Domoljubne koalicije** - angažiranje isključivo bivših djelatnika/ca agencija besmisleno je jer građanski nadzor trebaju provoditi uz stručnjake za pravo, za tehnologije praćenja i prisluškivanja, prvenstveno stručnjaci/kinje za zaštitu ljudskih prava jer je nužno osigurati kompetentnu ocjenu razmjernosti mjera kojima se krše ljudska prava u odnosu na prijetnju/opasnost po legitimne ciljeve (npr. nacionalnu sigurnost).

5.

Radnička prava

Izrazito nas brine manjak fokusa zahtjeva MOST-a na zaštitu radničkih prava, podizanje sigurnosti i kvalitete radnih mjesta u RH što je ključno, ne samo za zaštitu radnika, već i za njihovu produktivnost. U pregovaračkim zahtjevima MOST-a **iznesena su samo dva specifična prijedloga koja se odnose na regulaciju radnih odnosa**, a to je **zahtjev za fleksibilizacijom radnog vremena** i preraspodjelom odrađenih radnih sati te **zahtjev za pojednostavljenjem Zakona o zaštiti na radu** putem ograničenja zaštite na neosporno opasne djelatnosti i specificiranja standarda zaštite na radu za pojedine djelatnosti. Koalicija Hrvatska raste u svojim odgovorima istaknula je kako je fleksibilizacija radnog vremena već regulirana novim Zakonom o radu u skladu s propisima EU, te da se trenutno provodi analiza administrativnog opterećenja poduzetnika koja uključuje i analizu tereta koje proizlaze iz Zakona o zaštiti na radu. Domoljubna koalicija se složila sa oba zahtjeva, navodeći kako je Zakon o zaštiti na radu nepotreban propis koji dodatno opterećuje poduzetnike, dok je kao dobit od fleksibilizacije istakla bolje usklađivanje privatnog i radnog vremena. Obje argumentacije Domoljubne koalicije smatramo potpuno promašenim i štetnim i protivnim konvencijama ILO-a i propisima EU.

Smatramo da je **svaka daljnja izmjena Zakona o radu kao i Zakona o zaštiti nepotrebna, pa i štetna po radnička prava – zaštitu zaposlenja, sigurnost radnika i kvalitetu radnih mjesta**. Naime, uslijed posljednjih izmjena Zakona o radu u protekle dvije godine Indeks zakonske zaštite zaposlenja snižen je sa 2.69 na 2.3 po čemu je od RH od usporedivih zemalja ima još samo Mađarska dok primjena novog Zakona o radu ukazuje na povećanje atipičnih oblika zaposlenja što je pak izravno povezano s porastom rizika od siromaštva među zaposlenima. Budući da je kompletno novi Zakon o sigurnosti na radu donesen prije nepune dvije godine, i to u konzultacijama s poslodavcima i sindikatima, a uzeo je u obzir standarde EU, kao i činjenicu da RH ima iznadprosječnu učestalost ozljeda na radu, izmjene ovog zakona smatramo izlišnima.

6.

Obrazovanje

Zahtjeve MOST-a o povećanju proračunskih izdataka za obrazovanje iznad 4,21% BDP kao i za istraživanja i razvoj u smjeru dosezanje prosjeka EU smatramo izuzetno važnima budući da se radi o ključnim, a dosad zanemarenim javnim ulaganjima u ljude i znanje bez kojih je nemoguć ikakav razvojni iskorak. Međutim, **kako se pregovori ne bave proračunskom politikom u cjelini**, a na drugim mjestima MOST traži smanjenje prihoda (primjerice ukidanjem oporezivanja dividendi i udjela u dobiti), **način realizacije ovih važnih zahtjeva ostaje potpuna nepoznanica**.

Važan je iskorak MOST-a u pregovaračkim zahtjevima, u odnosu na njihov predizborni program, zahtjev za nastavkom provedbe Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije povjerene ekspertnim skupinama, uz evaluaciju i potrebne korekcije, kao središnjeg strateškog dokumenta kojeg je usvojio Hrvatski sabor. Prema mišljenju Platforme 112 ključan korak u provedbi je **aktualna Kurikularna reforma kojoj bilo koja buduća vlast treba dati snažnu podršku i prostor za neometan rad stručnjaka**. Dok koalicija Hrvatska raste u svojem očitovanju potvrđuje ovakav smjer djelovanja (koji se nastavlja na rad prethodne Vlade), Domoljubna koalicija ovom zahtjeva MOST-u daje uvjetno zeleno svjetlo naglašavajući potrebe za korekcijama i doradama Kurikularne reforme te postizanjem konsenzusa svih dionika. *Nije jasno što ove općenite formulacije točno znače te da li su HDZ i njegovi koalicijski partneri uistinu spremni, ukoliko formiraju vlast, dati podršku aktualnom modelu implementacije reforme, pogotovo stoga što tijekom usvajanja Strategije u Sabor kao niti tijekom izborne kampanje nisu podržavali ovaj reformski proces.*

Iako je građanski odgoj i obrazovanje predviđen u sklopu Kurikularne reforme i to kao međupredmetna tema, **brine nas izostanak eksplicitnog zahtjeva MOST-a za sustavnim uvođenjem građanskog odgoja i obrazovanja** budući da se radi o ključnoj poluzi podizanja trenutno vrlo niske razine političke pismenosti, građanskih i interkulturalnih kompetencija djece i mladih, što potvrđuje niz istraživanja.

Mada je razvijanje kulture sjećanja koje uvažava različita sjećanja i interpretacije događaja iz prošlosti iznimno važno za ostvarivanje prava mladih i budućih generacija na multiperspektivne poučavanje povijesti utemeljene na činjenicama, te posljedično za humanizaciju odnosa cijelog društva prema žrtvama prošlog i sadašnjeg nasilja, **razvoj kulture sjećanja i povezane promjene u obrazovnom sustavu u pregovaračkim se dokumentima uopće ne spominju**.

Brine nas i **sudjelovanje predstavnika HRAST-a u pregovaračkom timu o obrazovanju u ime HDZ-a**, što indicira da HDZ u tom resoru daje istaknutu ulogu stranci koja se dosad zalagala za krajnje konzervativni pristup zdravstvenom odgoju te građanskom odgoju i obrazovanju, posebno u pogledu politike rodne ravnopravnosti i prava LGBTIQ osoba. Zanima nas za kakve se točno vrijednosne postavke građanskog odgoja i obrazovanja zalaže HDZ, ali i MOST koji se o tome još nije očitovao.

7.

Socijalna politika

Brine nas izostanak pregovaračkih zahtjeva koji bi se odnosili na djelotvornu socijalnu politiku i politiku zaštite ljudskih prava u svjetlu rasprostranjenog siromaštva te marginalizacije i socijalne isključenosti različitih društvenih skupina, posebice osoba s invaliditetom i osoba s intelektualnim teškoćama te potpuni izostanak rasprave o rješavanju pitanja dječjeg siromaštva i sustavnog rješavanja pitanja organizirane prehrane u školama.

Smatramo da je u pregovorima o formiranju i obnašanju vlasti **svakako trebalo donijeti konkretne mjere za prevenciju dječjeg siromaštva**. Na značaj ovoga problema upućuju i krajnje zabrinjavajući podaci iz nedavno objavljenog istraživanja UNICEF-a po kojemu je čak 20 posto djece u RH u izravnom riziku od siromaštva. Posebno ističemo kako pitanje prehrane djece u školama još uvijek nije riješeno na sustavan način već se prehrana osigurava putem natječaja što ne jamči dokidanje dječje gladi u školama. Također, želimo istaknuti da je stav Platforme 112 kako je pitanje uvođenja zdrave, uravnotežene i svima jednako dostupne prehrane u školama važan element socijalne i zdravstvene politike, ali isto tako naglašavamo kako je to jedan od potencijalnih mehanizama uključivanja malih lokalnih poljoprivrednih proizvođača u lanac zelene nabave, čime bi se osigurali i izuzetno važni ekonomski efekti poticanja lokalnog uzgoja i plasmana.

Smatramo da se **u okviru pregovora svakako morala posvetiti dužna pažnja pitanju ravnopravnosti osoba s invaliditetom u društvu**. Jedno od važnih pitanja za ostvarivanje temeljne ravnopravnosti djece s invaliditetom je svakako i pitanje asistenata u nastavi. Nažalost ni ovo pitanje još uvijek nije sustavno riješeno. Bez asistenta u nastavi djeca s invaliditetom jednostavno ne mogu ostvariti pravo na obrazovanje, a time ni temeljnu jednakost u šansama sa svojim vršnjacima koji su osobe bez invaliditeta. Iznimno nas brine trajni izostanak inicijative da se temeljitije pristupi sagledavanju problema nasilja koje, nad osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti, provode službe, organizacije i pojedinci zadužene za brigu i pružanje pomoći. Uzurpacija, zloupotreba i manipulacija imovinom osoba pod skrbništvom, uskraćivanje temeljnih ljudskih sloboda kao što su sloboda kretanja ili odabira mjesta boravka, sloboda zasnivanja i održavanja ljubavnih ili obiteljskih odnosa, zaštita privatnosti, samo su neki od važnijih pitanja koja zahtijevaju ozbiljno i brzo djelovanje. Jako je dobro poznata činjenica da su osobe s invaliditetom u značajno većoj mjeri izložene riziku od siromaštva i socijalne isključenosti od ostalih građana. Postotak zaposlenih osoba s invaliditetom u RH već desetljećima tendira nuli i mjeri se u promilima. *Uvođenje kvota u sustav zapošljavanja osoba s invaliditetom dalo je određene pozitivne impulse, ali i dalje se nije dogodio značajniji, ključni iskorak te stoga tražimo odgovor na pitanje kako MOST te koalicije koje pregovaraju o sastavljanju vlade namjeravaju osigurati stvarno i sustavno, a ne sporadično i fiktivno zapošljavanje osoba s invaliditetom.*

8.

Zdravstvo

Izrazito nas brine manjak pregovaračkog fokusa na zdravstvo, budući da se radi o jednoj od najzahtjevnijih i najvažnijih reformi kako u pogledu proračunskog opterećenja, transparentnosti financijskog upravljanja te osiguranja kvalitetnih, ciljanih i pristupačnih zdravstvenih usluga na cijelom području RH. Posebice nas to zabrinjava imajući na umu da je inicijalni izborni program MOST-a spominjao i privatizaciju određenih zdravstvenih usluga, dok se samo posredno i to u tragovima s jedne strane zdravstvo spominje u pregovorima i to u kontekstu smanjenja opterećenja poslodavaca uključujući i zdravstvene doprinose te u kontekstu transfera prihoda od zagađenja okoliša na razvoj sustava javnih usluga uključujući i zdravstvo.

9.

Energetika

Smatramo **vrlo zabrinjavajućim što niti jedna strana u pregovorima ne predlaže trajne i neopozive moratorije na dva najvidljivija i najštetnija projekta na području energetike: termoelektranu na ugljen Plomin C i istraživanje i eksploatacija nafte na Jadranu, a za koje postoje jasni pokazatelji kako je većina građana RH protiv tih projekata.**

Druga **jasna manjkavost svih pregovaračkih pozicija je nejasno ili loše ispravljanje glavnog nedostatka energetske politike i djelovanja nadležnih institucija:** isključivanje zainteresirane javnosti i dijela struke (sve većeg) koji iskreno podržava veće korištenje obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti, i to na način koji bi bio u interesu građana i lokalnih zajednica. Primjer za manjkave preporuke uključivanja ovih aktera je prijedlog izrade „nove energetske strategije“ (MOST), s kojom su „suglasni“ (Koalicija Hrvatska raste) i „podržavaju“ (Domoljubna koalicija). Niti u jednom programu nema jasne specifikacije procedure izrade takve strategije, a prepoznati akteri su vrlo upitni: „strategiju trebaju razvijati sve relevantne institucije na čelu sa HAZU-om i nezavisni stručnjaci uz transparentnu javnu raspravu“ (MOST); „uzeti u obzir...i tvrtke koje posluju danas u energetske sektoru RH“ (Hrvatska Raste); nikakva specifikacija procesa i aktera (Domoljubna koalicija). Naš je stav kako su HAZU i tvrtke koje „danas posluju u energetske sektoru“ notorni zagovaratelji postojećih odnosa u našoj energetici i ni na koji način ne predstavljaju primjereno ni recentnu struku niti javni interes.

Pozdravljamo načelno programske stavove koalicije nezavisnih lista MOST, uz ogradu kako uslijed kompleksnosti problematike pojedini segmenti prijedloga zahtijevaju dodatnu stručnu i javnu raspravu. **Posebno pozdravljamo prijedloge MOST-a za privremenim moratorijima na „izgradnju novih termoelektrana“ (bez specifikacije goriva?) i „moratorij na dosadašnji projekt istraživanja i eksploatacije ugljikovodika na području Jadranskog mora“ (zašto samo na dosadašnji projekt?).**

Vrlo je upitno kako tretirati odgovore i jedne i druge koalicije, budući se iza načelnog odgovora „Suglasni smo...“ ili „Da, podržavamo...“ najčešće navode provedbene mjere u jasnoj kontradikciji sa samim načelnim odgovorom. Navodimo primjere uglavnom krajnje neprihvatljivih odgovora za dva najvažnija projekta.

Vezano uz prijedlog privremenog moratorija na „izgradnju novih termoelektrana...dok se ne donese nova energetska strategija“ (MOST), koalicija Hrvatska raste odgovara: „Suglasni smo s privremenim moratorijem tijekom postupka notifikacije poslovnog modela...projekta Plomin C Europskoj komisiji.“ Ovakav odgovor je jasno izvrtnje sadržaja samog prijedloga. Tretirati trenutni zastoj u provedbi projekta uslijed ishoda suglasnosti Europske komisije kao „moratorij“ je obmanjivanje javnosti, jer se ne radi o voljnom stopiranju projekta kako bi se ispitala njegova štetnost po okoliš, već samo uobičajeni zastoj zbog procedure sa EK. Odgovor Domoljubne koalicije na ovaj zahtjev „Da, podržavamo...“ jedini je odgovor koji u svojoj razradi ne navodi mjere u suprotnosti s prijedlogom i načelnim odgovorom.

Vezano uz zahtjev za uspostavu „moratorija na dosadašnji projekt istraživanja i eksploatacije ugljikovodika na području Jadranskog mora“ (MOST), Domoljubna koalicija je iza načelnog odgovora „Da, podržavamo mjeru uz napomenu...“ dodala objašnjenje koje je u jasnoj kontradikciji sa načelnom podrškom moratoriju: „cilj nam je ubuduće omogućiti intenzivnija istraživanja ugljikovodika i to u svim perspektivnim područjima, kao što su Panonski bazen, Dinaridi te Jadranu.“! Koalicija Hrvatska raste ignorira određenje za ili protiv privremenog moratorija i argumentira da je za nastavak projekta, uz ustupak „ponovnog sagledavanja svih aspekata i elemenata (projekta)“, bez objašnjenja tko bi to trebao učiniti.

10.

Zaštita okoliša

Temeljni je problem dosadašnje politike zaštite okoliša nedostatak političke volje za dosljednom primjenom formalno usvojenih zakona i akata, te koruptivne prakse u svim „dohodovnijim“ segmentima: otpad, vodno i šumsko gospodarstvo, prostorno planiranje... Predložene teme i mjere **MOST-a, kao i odgovori obje koalicije ostavljaju dojam manjka cjelovite programske analize, ali idu za poboljšanjem postojeće prakse, osim u segmentima uključivanja zainteresirane javnosti i zaustavljanja komercijalizacije zaštićenih područja.** Postavlja se pitanje *kako garantirati političku volju nove Vlade za provedbom, kako učinkovito uključiti zainteresiranu javnost u djelovanje relevantnih institucija i kako osigurati imenovanja dužnosnika-ca stručnih i motiviranih za istinsku provedbu mjera i ciljeva.*

Procjena utjecaja na okoliš – monitoring emisija

Odabir „redefinicije sustava procjene utjecaja na okoliš (PUO) i strateških procjena utjecaja na okoliš (SPUO)“ kao prve teme poglavlja zaštite okoliša, nejasan prijedlog novog rješenja od strane MOST-a, te općeniti odgovori obje koalicije potvrđuju **dojam kako su teme u ovom poglavlju nabacane bez jasnih prioriteta.** Za Zelenu akciju ova je tema ključna prvenstveno po tome što bi unutar nje trebalo unaprijediti praksu provedbe javnih rasprava, osigurati predstavljenost zainteresirane javnosti u povjerenstvima koja ocjenjuju studije, te redefinirati izuzetno važno pitanje do koje mjere ima lokalna zajednica pravo odbaciti neki investicijski zahvat na svom području (bez obzira što je on u skladu sa svim zakonskim uvjetima). **Nažalost, ni jedan od ovih segmenata osiguranja učešća javnosti nije ni spomenut, kako u prijedlogu za reformom, tako ni u odgovorima** (jedan odgovor spominje „veću transparentnost“ (Hrvatska raste), ali ta fraza bez sadržaja ne znači ništa, te ju ne uzimamo ozbiljno.

Upravljanje vodama

Slazemo se sa zahtjevom MOST-a za ukljućivanjem resora vode/vodnog gospodarstva u Ministarstvo zaštite okoliša i prirode jer pretpostavlja zaštitu vodnih resursa kao temelj vodne politike. Ne slažemo se s ocjenom koalicije Hrvatska raste da se radi samo o (tehničkom) pitanju administrativnog uređenja već isto pretpostavlja opredijeljenost prema cilju i svrsi vodne politike. U tom smislu podržavamo prijedlog MOST-a nezavisnih lista te oćekujemo nedvosmisleno oćitovanje o istom i od drugih politićkih opcija, dok iz odgovora Domoljubne koalicije slijedi da je ova politićka opcija suglasna sa pripajanjem vodnog gospodarstva Ministarstvu u ćijoj je nadležnosti zaštita okoliša i prirode.

Takoćer **podržavamo zahtjev MOST-a za decentraliziranim sustavom upravljanja vodama, pri ćemu istićemo da u tu svrhu nije potrebno revidirati Plan provedbe vodnokomunalnih direktiva.** Planom su definirani ciljevi i rokovi u kojima ih je potrebno postići, a predmetni prijedlog precizira naćin postizanja tih ciljeva te je u tom smislu kompatibilan s preuzetim obvezama. **Smatramo da je punu implementaciju principa decentraliziranih sustava potrebno demokratizirati sustav upravljanja vodama.** Jedan od modela koji zagovaramo je i participativno su-upravljanje kroz ukljućivanje razlićitih dionika, a najmanje: predstavnika lokalnih vlasti, predstavnika zaposlenika, predstavnika organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom vodnih resursa te predstavnika graćana/korisnika usluga.

Dok **podržavamo zahtjeve MOST-a za onemogućavanjem privatizacije voda, s ćime se naćelno slažu obje koalicije, istićemo da je pitanje vodne politike vrlo kompleksno** i potrebno je, u najmanju ruku, razlikovati zaštitu samog vodnog resursa (vodno bogatstvo) i pružanje vodnih usluga (usluga voćoopskrbe i odvodnje). **U Hrvatskoj je do sada postojao politićki konsenzus o protivljenju “privatizaciji voda” no uz dosta nejasno i neprecizno korišćenje samog termina.** Naš je stav da je pitanje zaštite vodnih resursa neodvojivo od pitanja upravljanja vodnim resursima, odnosno od pružanja vodnih usluga, dok je zaštitu vode kao resursa, ali i osiguranje pristupa tom resursu po pravednim uvjetima moguće je osigurati jedino iskljućenjem tržišnih mehanizama i tržišne logike uz demokratizaciju odlućivanja u pitanjima vodne politike (na svim razinama). Stoga smatramo da je nužno da se glavne politićke opcije precizno odrede o tome što smatraju “privatizacijom vode”. *Slazu li se da protivljenje “privatizaciji vode” treba znaćiti da voda ne smije biti predmet vlasništva i drugih stvarnih prava, a pružanje vodnih usluga treba osigurati bez sudjelovanja privatnog sektora (bilo da se radi o privatizaciji vodnokomunalnih poduzeća ili udjela u njima, vodnokomunalne infrastrukture, koncesije za pružanje usluga, javno privatnih partnerstva ili na neki drugi naćin)?*

Upravljanje prostorom

Slazemo se sa zahtjevom MOST-a da se **poslovi izdavanja dozvola i inih dokumenata kao i izrade prostornih planova „podrućja posebnih obiljezja“** kojima upravlja RH odmah **prebace s lokalnih županijskih ureda na resorno ministarstvo** te da se **prostorni planovi** izraćuju se **temeljem stručnih podloga koje izraćuje Državni zavod za zaštitu prirode.**

Pritom smatramo **nužnim istaknuti drugi kljućni problem iz ovog podrućja, a koji nije adresiran u zahtjevima MOST-a i oćitovanjima dviju koalicija.** Izmjenom zakonskog okvira 2013. godine uvedena je nova kategorija „podrućja od posebnog državnog odnosno županijskog znaćaja“. Radi se o **iznimnoj centralizaciji sustava prostornog planiranja gdje se jedinicama lokalne odnosno podrućne samouprave odućimaju nadležnosti, a višim razinama obavljanje vlasti se dalje mogućnost izravnog interveniranja u urećenju prostora na mikro-lokaciji.** U slućaju odrećenih infrastrukturnih

projekata, ovakav pristup može imati opravdanje ali je isto apsolutno neprimjereno i neprihvatljivo za planiranje funkcija prostora koje su i po Ustavu precizno dodijeljene u nadležnost jedinica lokalne odnosno područne samouprave. Najočitiiji primjer je mogućnost da se golf tereni i prateće nekretnine planiraju na državnoj razini te se za iste izdaju provedbeni dokumenti na razini Ministarstva. Ovo je očito onemogućavanje lokalne zajednice da se odredi o željenom smjeru razvoja i odgovor na niz konkretnih slučajeva u kojem je lokalnog stanovništvo zahtijevalo da se u sličnim situacijama odluči putem mehanizama neposrednog odlučivanja (primjer Dubrovnika i referenduma o projektu na Srđu koji bi bio nezakonit prema trenutno važećem Zakonu o prostornom uređenju).

Gospodarenje otpadom

Prijedlozi MOST-a o gospodarenju otpadom djelomično su usklađeni sa konceptom kojeg je ove godine predložila Koalicija 54 udruge Zero Waste Hrvatska, a koji poštuje prioritete prema hijerarhiji gospodarenja otpadom te je u skladu s Rezolucijom Europskog parlamenta iz srpnja ove godine koja zahtijeva temeljitu transformaciju gospodarenja otpadom prema razvoju cirkularne ekonomije pomoću mjera iz Zero waste koncepta (smanjenje, ponovna uporaba i recikliranje otpada). **Smatramo da je program MOST-a, uz kvalitetnu doradu i dodatnu stručnu i javnu raspravu, na tragu uspostave kvalitetnog sustava gospodarenja otpadom u RH.**

Manjkavost programa očituje se kroz nedostatak niza prijedloga poput: izrada nacionalnog Plana gospodarenja opasnim otpadom; izmjena Pravilnika o ambalaži i proširenje povratne naknade i za druge vrste ambalaže; hitno donošenje Uredbe o komunalnom otpadu koja će propisati lako dostupno i isplativo odvajanje otpada; revizija uvedene naplate po volumenu (stvarnom, a ne nametnutom); uspostava baze divljih odlagališta, sanacija i kaznena odgovornost za njihov nastanak; implementacija izmjena Direktive o ambalaži koje se tiče smanjenja potrošnje plastičnih vrećica; uvođenje Plana sprječavanja nastanka otpada s konkretnim mjerama i rokovima, itd.

Osim nedostatka navedenih prijedloga, **manjkavost programa je i u prijedlogu samo privremenog moratorija na izgradnju Centara za gospodarenje otpadom:** „*Privremeni moratorij na izgradnju regionalnih centara, analiza stanja izgrađenosti, analiza ugovornih obveza, revizija rješenja u skladu s novim konceptom gospodarenja otpadom u RH,*“ **Smatramo da su regionalni centri za gospodarenja otpadom promašen koncept koji je ekološki i ekonomski neprihvatljiv ukoliko se želi uspostaviti kvalitetan Zero waste sustav gospodarenja otpadom u RH te je stoga na njihovu izgradnju potrebno uvesti trajni i neopozivi moratorij, a ne samo privremeni.**

Iako koalicija Hrvatska raste i Domoljubna koalicija deklarativno podržavaju Zero waste koncept kojeg predlaže MOST, iza njihove načelne suglasnosti slijedi navođenje provedbenih mjera kojima pokazuju da se zapravo zalažu za nastavak dosadašnjeg zastarjelog koncepta suprotnog Zero waste principima. To se uglavnom odnosi na tvrdnje kako su regionalni centri za gospodarenje velikim količinama miješanog otpada nužni za uspostavu kvalitetnog sustava, kako Zero waste sustav nije moguće postići u dovoljno kratkom roku te kako je nužno planirati postrojenja za energetska uporabu (spaljivanje) otpada. Slijede primjeri takvih odgovora: „Politika gospodarenja otpadom koju je provodila ova Vlada zadnje četiri godine se i zasniva na vrlo sličnom konceptu...te je stoga nužno izgraditi i postrojenja za obradu miješanog komunalnog otpada.“ (Hrvatska raste); „Smatramo kako je i izgradnja Centara za gospodarenje otpadom opcija koja može pridonijeti umanjenju kazni Europske komisije.“ ...“Dvojimo oko potrebnog vremena za ispunjenje pojedinih ciljeva, prije svega vezano uz primarno razdvajanje otpada. Energetska uporaba također je tehnologija koja se treba uzeti u razmatranje.“ (Domoljubna koalicija)

Obje koalicije svojim odgovorima pokazuju da pod krinkom načelnog slaganja sa Zero waste konceptom planiraju vlastitu interpretaciju takvog koncepta i zapravo nastavak *business as usual* scenarija u kojem profitiraju otpadni tajkuni na štetu ostalih građana i okoliša. Koliki bi zaokret u sustavu i razotkrivanje mitova o nemogućnosti promjene predstavljala provedba kvalitetnih Zero waste mjera pokazuje i uzbuna među redovima interesnih skupina poput Hrvatske udruge za gospodarenja otpadom (HUGO) koja, usprkos svim dokazima da je Zero waste koncept okolišno prihvatljiviji i ekonomski isplativiji od spaljivanja te provediv kako u manjim naseljima tako i u višemilijunskim gradovima, takav koncept neargumentirano proglašava utopijom.

Upravljanje zaštićenim područjima

U točki IV.1 svojih reformskih prijedloga, **MOST nezavisnih lista predlaže da se vrati Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP)**, kojeg je vlada ranije ove godine spojila s Agencijom za zaštitu okoliša u Hrvatsku agenciju za okoliš i prirodu (HAOP). Domoljubna koalicija načelno podržava ovaj prijedlog, uz napomenu kako je bitno voditi računa “da se jasno definiraju tri razine: stručna, upravna i nadzor, pri čemu bi upravna razina i nadzor ‘ostali’ ... izvan DZZP -a”, kao i “o pomirenju cilja racionalizacije sustava državne uprave sa zahtjevom za ponovno osnivanje / izdvajanje nove institucije.” Koalicija Hrvatska raste pak brani odluku Vlade, navodeći “sinergijske učinke (fiskalne i funkcijske) koji su postignuti”, te garantirajući kako “[o]snivački i ustrojbeni akti HAOP-a osiguravaju potpunu samostalnost u obavljanju stručnih poslova zaštite prirode...”.

Zelena akcija smatra kako spajanje DZZP-a s HAOP-om, nije samo po sebi problematično, već nas puno više brine tendencija k smanjenju ovlasti Zavoda, jasno vidljiva i iz nedavno predloženih izmjena Zakona o zaštiti prirode (ZOZP), kojima se predlaže ukidanje izrada stručnih podloga za uvjete zaštite prirode i uvodi institut izrade “informacije” koju Ministarstvo može, ali i ne mora, zatražiti od Agencije. Smatramo kako ne bi trebalo ići u smjeru slabljenja utjecaja struke na donošenje odluka koje se tiču zaštite prirode, a ne vidimo kako se namjerava osigurati jači utjecaj zainteresirane javnosti.

U potpoglavlju o upravljanju zaštićenim područjima zabrinjava i manjak fokusa na problem sve veće komercijalizacije nacionalnih parkova i drugih zaštićenih područja. Naime, na ova se područja sve više gleda kao na izvor prihoda od turizma i drugih djelatnosti, dok njihova primarna namjena, zaštita prirode, pada u drugi plan. Ta je tendencija očita u nedavnim izmjenama prostornih planova nekih zaštićenih područja kojima se planira značajno proširenje turističke infrastrukture (npr. NP Plitvička jezera), dok se u prijedlogu izmjena ZOZP-a Vladi RH želi omogućiti osnivanje trgovačkih društava za obavljanje hotelijersko-ugostiteljskih djelatnosti u nacionalnim parkovima. Primarna zadaća trgovačkih društava je da ostvaruju profit, što je u suprotnosti s temeljnim funkcijama nacionalnih parkova, što dovodi do komercijalizacije nacionalnih parkova, koja nužno dovodi do većeg pritiska na zaštitu prirode i ugrožavanja temeljnih fenomena zaštite. O ovim problemima u prijedlozima MOST-a i odgovorima dviju koalicija nema ni riječi.

Politika RH prema EU, izbjeglička kriza i migracije

Smatramo nevjerojatnim propustom što u svojim pregovaračkim zahtjevima MOST uopće nije ni dotakao, a kamoli razradio prijedloge za djelovanje Republike Hrvatske na razini Europske unije - od interne organizacije europskih poslova na razini Vlade i Sabor pa do pozicioniranja oko ključnih političkih i ekonomskih izazova EU, među kojima ističemo samo one najveće – to su politika upravljanja proračunskim deficitom, odmak od dokazano štetne politike rezanja, zastoj u realizaciji ciljeva razvojne strategije Europe 2020, implementacija obveza EU temeljem dogovorenih Ciljeva održivog razvoja, a posebno aktualna izbjeglička kriza, izazovi ostvarenja zajedničke europske politike migracije i azila, kao i sve veći izazov terorizma i usuglašavanje država članica oko sudjelovanja u vojnim intervencijama u Siriji i drugim kriznim žarištima.

Naime, sve ove „europske“ teme izravno se odražavaju na hrvatsko društvo kao i na kapacitete za druge „domaće“ reforme (posebno u pogledu proračunskih ograničenja koje slijede iz obveza Procedure proračunskog deficita) te na ključne vrijednosne i političke izbore koje će buduća Vlada morati napraviti. *Stoga našu analizu završavamo s pitanjem koje posebno zanima Platformu 112 ali zasigurno i veliku većinu hrvatskih građana: zalaže li se MOST za politiku otvorenih granica i solidarnosti s izbjeglicama te razvoj djelotvornog sustava integracije i azila migranata i izbjeglica u RH, ili pak za politiku ograda, žica i izbjegavanja odgovornosti kojoj na žalost svjedočimo i u našem susjedstvu?*